

KINNITATUD
keskkonnaministri 15. mai 2008. a
käskkirjaga nr 535
Lisa 1

171 hoiuala
poollooduslike koosluste
kaitsekorralduskava
aastateks 2008-2011

Pärandkoosluste Kaitse Ühing
Keskkonnaministeerium

september 2007

SISSEJUHATUS

1. POOLLOODUSLIKE KOOSLUSTEGA HOIUALADE ÜLDISELOOMUSTUS	3
2. POOLLOODUSLIKE KOOSLUSTE KIRJELDUS JA LOODUSKAITSELISED VÄÄRTUSED	4
2.1 1630 *Rannaniidud	4
2.2 4030 Kuivad nõmmed	5
2.3 5130 Kadastikud	5
2.4 6210 Lubjarikkal mullal esinevad kuivad niidud (*olulised orhideede kasvualad)	5
2.5 6270 *Lubjavaesel mullal esinevad liigirikkad niidud	5
2.6 6280 *Lood (alvarid)	5
2.7 6410 Sinihelmikakooslused	6
2.8 6430 Niiskuslembesed kõrgrohustud	6
2.9 6450 Lamminiidud	6
2.10 6510 Aas-rebasesaba ja ürt-punanupuga niidud	7
2.11 6530 *Puisniidud	7
2.12 9070 Puiskarjamaad	7
2.13 Poldrid	7
3. HUVIGRUPID	7
4. ÜLDISED TEGEVUSED	8
5. KAITSETEGEVUSTE PRIORITISEERIMINE	9
6. KAITSE KORRALDAMINE, VALITSEMINE JA JÄRELEVALVE	13
7. TULEMUSLIKKUSE HINDAMINE, SEIRE	13
8. KAITSEKORRALDUSKAVA UUENDAMINE	14
9. EELARVE	14
10. KASUTATUD TÄIENDAV KIRJANDUS	16

Lisa 1. Kaitsekorralduskavas käsitletavate hoiualade nimekiri

Lisa 2. Kaitsekorralduskavas käsitletavate hoiualade geoandmebaas

SISSEJUHATUS

Vastavalt “Looduskaitseadusele” on kaitstava loodusobjekti poollooduslike koosluste esinemisaladel vajalik nende koosluste ilmet ja liigikoosseisu tagav tegevus (niitmine, karjatamine, puu- ja põõsarinde kujundamine ja harvendamine või raadamine). Selle tegevuse ulatus määratakse hoiualadel kaitsekorralduskavaga.

Poollooduslike koosluste esinemisaladele rajatud hoiualade eesmärgiks on säilitada sajandite jooksul inimtegevuse kaasmõjul kujunenud liigirikkaid kooslusi ning vältida liigilise ja maastikulise mitmekesisuse hääbumist majandamise muutumise või puuduliku majandamise tõttu. Kuna mitmed kõne all olevad elupaigatüübid on Eesti talupojakultuuri ja loodushoidliku majandamise mälestised ning neil esineb erakordne liigirikkus, mis otseselt sõltub majandamise meetoditest, on äärmiselt oluline täpselt määratleda konkreetset kaitsemeetmed poollooduslike kooslustega hoiualadel. Arvestades viimase mõnekümne aasta jooksul toimunud maakasutuse muutusi (põllumajandusmaa kasutusest väljalangemist), vajab poollooduslike koosluste hooldus ja taastamine enam tähelepanu, et üldse säiliks Eestimaale omane kultuurmaastik.

2006.a aprillis sõlmis keskkonnaministeerium lepingu MTÜ Pärändkoosluste Kaitse Ühingu poollooduslike rohumaid ja poldreid sisaldavate hoiualade ühise kaitsekorralduskava koostamiseks. Kuna edaspidi oleks mõistlik kaitsekorralduskavasid koostada siiski igale hoiualale või hoiualade rühmale eraldi, mis võimaldaks täpsustada eraldi iga ala kaitseväärtusi ja sisemisi ressursse, siis ei näe käesolev kaitsekorralduskava ette tegevusi pikema kui 5 aastase perioodi peale. Kaitsekorralduskava koostasid Kadri Tali ja Silvia Lotman Pärändkoosluste Kaitse Ühingu, kaardimaterjali pani kokku Keskkonnaministeeriumi looduskaitse osakond. Kava koostamisele aitas kaasa Marek Sammul, keda siinkohal täname.

Kava uuendamine on tingitud asjaolust, et peale kava kinnitamist on kaitse alla võetud uued hoiualad; lisaks rakendus käesolevast aastast Maaelu arengukava meede poollooduslike koosluste hooldamiseks, mis muudab olulisel määral tööde eelarvet.

1. POOLLOODUSLIKE KOOSLUSTEGA HOIUALADE ÜLDISELOOMUSTUS

Poollooduslikud kooslused ehk pärändkooslused on põlised inimtekkelised kooslused, eelkõige puisniidud, alvarid, luhaheinamaad, rannaniidud, aga ka teised karja- ja heinamaad, kus inimõju on piirdunud peamiselt niitmise ja karjatamisega. Käesolevas kaitsekorralduskavas käsitletakse 172 hoiuala poollooduslike koosluste kaitse korraldamist – neid hoiualasid, mis on Vabariigi Valitsuse määrustega kinnitatud või mille kaitse alla võtmise menetlus on lõppjärgus, ning milles leidub poollooduslike kooslusi. Hoiualadele, mis kaitsekorralduskava kinnitamise hetkeks ei ole veel Vabariigi Valitsuse poolt kinnitatud, rakendatakse kaitsekorralduskava peale nende hoiualade kaitse alla võtmise määruste kinnitamist. Väinamere hoiuala, Pärnu maakonna hoiualad ja ühe osa Saare maakonna hoiualade määruse eelnõud on veel ette valmistamisel, mistõttu nendel hoiualadel esinevate poollooduslike koosluste majandamist see kaitsekorralduskava ei puuduta.

Maakonniti jagunevad siin kavas käsitletavat poollooduslike kooslustega alad järgnevalt:

Saaremaa	–	64 hoiuala;
Raplamaa	–	21 hoiuala;

Hiiumaa	–	13 hoiuala;
Läänemaa	–	22 hoiuala;
Harjumaa	–	7 hoiuala;
Ida-Viru	–	5 hoiuala;
Lääne-Viru	–	4 hoiuala;
Järvamaa	–	4 hoiuala;
Põlvamaa	–	4 hoiuala;
Pärnumaa	-	16 hoiuala;
Valgamaa	–	3 hoiuala;
Viljandimaa	–	2 hoiuala;
Jõgevamaa	–	3 hoiuala;
Tartumaa	–	1 hoiuala;
Võrumaa	-	2 hoiuala.

Neist 4 hoiuala asuvad kahes maakonnas, 2 hoiuala 3 maakonnas.

Eestis moodustatud hoiualadel on esindatud järgmised EÜ nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitse kohta (loodusdirektiivi) elupaigatüübid:

- 1630** *Rannaniidud;
- 4030** Kuivad nõmmed;
- 5130** Kadastikud;
- 6210** Lubjarikkal mullal esinevad kuivad niidud (*olulised orhideede kasvualad);
- 6270** *Lubjavaesel mullal esinevad liigirikkad niidud;
- 6280** *Lood (alvarid);
- 6410** Sinihelmikakooslused;
- 6430** Niiskuslembesed kõrgrohustud;
- 6450** Lamminiidud;
- 6510** Aas-rebasesaba ja ürt-punanupuga niidud;
- 6530** *Puisniidud;
- 9070** Puiskarjamaad.

Lisaks nimetatud elupaigatüüpidele on hoiualana kaitse alla võetud poldreid, mis ei ole iseenesest poollooduslikud kooslused ja millel puudub väärtus taimekooslusena, kuid vajavad seal esinevate linnuliikide tõttu siiski kaitset ja poollooduslike kooslustega sarnast majandamist.

2. POOLLOODUSLIKE KOOSLUSTE KIRJELDUS JA LOODUSKAITSELISED VÄÄRTUSED

2.1 1630 *Rannaniidud

Rannaniitudeks nimetatakse botaanilises mõttes mere kaldal suuremal või vähemal määral soolase merevee mõju all asuvaid niite. Vastavalt kõrgusele merepinnast ja sellest tulenevalt merevee mõju tugevusele jagatakse rannik subsaliinseks, saliinseks ja suprasaliinseks vööndiks. Subsaliinne vöönd on alaliselt või pikka aega üle ujutatud rannaala, kus taimede alumised osad on alaliselt vees; saliinne vöönd on merevee mõjupiirkonnas lainetuse või kõrgvee ajal; suprasaliinsele vööndile mere mõju tavaliselt enam ei ulatu. Lisaks mõjutavad

rannikutaimestikku veel tuulte, lainete ja jää mehhaaniline toime. Sellest tulenevalt on mereranniku taimkatele reeglina iseloomulik vööndilisus. Traditsiooniliselt on neid niite kasutatud karjatamiseks, vähem niitmiseks, mis on takistanud roostumist ja hoidnud alad madalmurusad, soontaimede rikkad ning kurvitsaliste pesitsemiseks sobivad. Rannaniidud on ka eelistatud rändeagesteks koondumispaikadeks paljudele hanelistele (valgepõsk-lagle (*Branta leucopsis*) ja hallhani (*Anser anser*)). Bioloogilise mitmekesisuse kujunemisel on rannaniitudel olulised loomade eelistatud kogunemiskohtadesse tekkinud veesilmad, kus taimestik on ära tallatud ja mis pakuvad toitumisvõimalusi kurvitsalistele ning kudemispaiku kõrele (*Bufo calamita*).

2.2 4030 Kuivad nõmmed

Kuivad nõmme- ja paluniidud esinevad liivmuldadel, kujunenud on nad raiete või põlengute tagajärjel, primaarselt ka luidete ja liivikute taimestumisel. Niitmiseks on sellised alad reeglina liiga väheproduktiivsed, sageli ei vajagi pidevat majandustegevust, kuid madala intensiivsusega karjatamine aitab vältida nende kinnikasvamist ja elupaikade kadumist sellistele haruldastele liikidele nagu aas- ja palu-karukell (*Pulsatilla pratensis*, *P. patens*), nõmmnelk (*Dianthus arenarius*) jt.

2.3 5130 Kadastikud

Kadastikena käsitletakse alasid, kus põõsarindes domineerib kadakas. Põõsa- ja/või puurindes võib esineda ka teisi liike, kuid eeldatavasti on hoiualade hulka määratletud siiski eelkõige puhaskadastikke liituvusega üle 30%. Alad võivad olla nii mahajäetud kui ka hooldatavad (enamasti karjatatavad). Kadastikud võivad kujuneda ka aladele, mis ei ole seotud poollooduslike kooslustega, nt põllumaadele, raiesmikele jt. Küllalt sagedased on Lääne-Eestis maharaiutud loometsade asemele kujunenud kadastikud. Piir järgmise kasvukohatüübiga – 6210 – on sageli küllalt tinglik ning alade edasise majandamise kohta tuleks otsused teha iga ala kohta eraldi. Sarnaselt järgmise kasvukohatüübiga leidub sageli kadastikes – kui need ei ole kasvanud liiga tihedaks – haruldasi ja ohustatud käpaliseliike (*Anacamptis pyramidalis*, *Gymnadenia conopsea*, *Cephalanthera longifolia*, *Cephalanthera rubra*, *Cypripedium calceolus*, *Epipactis atrorubens*, *Ophrys insectifera*, *Orchis mascula*, *Orchis militaris*, *Orchis morio*, *Orchis ustulata*, *Platanthera bifolia* ja *Listera ovata*).

2.4 6210 Lubjarikkal mullal esinevad kuivad niidud (*olulised orhideede kasvualad)

Kuivad lubjarikkad pärisaruniidud ja sürjaniidud on soontaimederikkad, nii taimestikult kui ka ökoloogilistelt tingimustelt on nad lähedased loorohumaadele. Nende niitude geobotaanilist väärtust on sageli vähendatud väetamise ja/või kündmisega. Majandamise lakates areneb sageli kadastik. Üleminekud loo – aruniit – kadastik võivad hoiualadel olla raskesti määratletavad. Kasvukohatüüpi 6210 tuleks siiski võimalusel eelistatavalt majandada niitmise teel, erinevalt kahest teisest nimetatud kasvukohatüübist.

2.5 6270 *Lubjavaesel mullal esinevad liigirikkad niidud

Lubjavaestel muldadel esinevad aru- ja paluniidud on soontaimede- ja seenerikkad, liigid on toitainete suhtes vähem nõudlikud. Alade niiskustingimused võivad varieeruda kuivast parasniiskeni.

2.6 6280 *Lood (alvarid)

Lood e. alvarid on õhukesemullalised lubjarikkad niidud, millel puud ja põõsad praktiliselt puuduvad. Mullakihi tusedus võib ulatuda kahekümne sentimeetrini, kuid kohati võib see ka täielikult puududa ning taimkatet leidub sellistel juhtudel vaid kaljupragudes ja väiksemates lohkudes. Viimasel juhul on tegemist elupaigatüübiga 8240 - plaatlood. Suveperioodil on

iseloomulik aluspõhjani läbi kuivamine, samas kui kevaditi jääb paepealsele kauaks liigniiskus. Vaatamata ajutiselt väga ebasoodsatele kasvutingimustele on alvarite liigirikkus väga kõrge ja omapärane. On liike, mis oma peamise levikuga kuuluvad Kagu-Euroopa stepialadele, nagu kaljupuju (*Artemisia rupestris*), kevadmaran (*Potentilla neumanniana*), aas-hundihammast (*Astragalus danicus*), mägiristik (*Trifolium montanum*), harilik keelikurohi (*Carlina vulgaris*), värv-varjulill (*Asperula tinctoria*), metsülane (*Anemone sylvestris*). Samas on ka liike kaugelt põhjast alpiaasadelt: mägi-kadakkaer (*Cerastium alpinum*), alpi nurmikas (*Poa alpina*), mägimarjan (*Potentilla crantzii*). Alvarite levik on maailmas väga piiratud, neid leidub Läänemere saartel (Gotlandil ja Ölandil Rootsis, Saaremaal, Hiiumaal, Muhus ja väiksematel saartel Eestis) ning Lääne- ja Põhja-Eesti rannikualal. Väiksemate laikudena leidub alvareid veel Rootsi mandriosas Västergötlandis, Ahvenamaal ja Venemaal Peterburi piirkonnas. Kui 1930-tel aastatel hinnati alvarite kogupindalaks Eestis üle 40000 ha, siis viiskümmend aastat hiljem oli järele jäänud 16000 ha, millest omakorda veerand oli peaaegu kinnikasvanud. Õnneks on lookooslus siiski visa ja püsib ka üsna kinnikasvanud aladel, seega on võimalik taastada ka poolenisti kinnikasvanud endisi alvareid, kui nad võsast puhastada ja taastada karjatamine.

2.7 6410 Sinihelmikakooslused

Sinihelmikaniidud kujunevad märjal, toitainetevaesel mullal. Eestis olemasolevad sinihelmikakooslused asuvad valdavalt tugevalt kuivendatud aladel ja on seetõttu suhteliselt väikese geobotaanilise väärtusega. Haruldasematest liikidest võib neil niitudel kohata mitmeid käpalisi (*Ophrys insectifera*, *Gymnadenia conopsea*).

2.8 6430 Niiskuslembesed kõrgrohustud

Siia kuuluvad liigivaesed soostunud ja madalsooniidud ja veekogude äärsed alad, mida sajand tagasi maadefitsiidi tingimustes kahtlemata niideti või karjatati, kuid mis praeguseks on traditsioonilise majandustegevuse jäljed ammu kaotanud. Sellesse kasvukohatüüpi on Eestis sageli määratud ka rohkem või vähem inimtegevusest kahjustatud serva-alasid, mis on vajalikud puhvertsoonina kõrgema geobotaanilise väärtusega alade ümber.

2.9 6450 Lamminiidud

Lamminiidud on jõgede või järvede kallastel asuvad ja nende poolt üleujutatavad looduslikud rohumaad. Enamasti on lamminiidud tekkinud inimtegevuse tulemusena – niidukooslused on kujunenud jõgede ääres asunud (lammi)metsade maharaiumisele järgnenud karjatamise ja niitmise tulemusena. Sajandeid kestnud inimõju ja looduslike tingimuste (üleujutustega kaasnev toitainete ja muda juurdekanne ning liigniiskus) koostoimel on lamminiitudel kujunenud välja omapärased taime- ja loomakooslused. Lamminiitudele on väga olulise tähtsusega üleujutuste ajal veega kaasatulevas mudas leiduvad toitained, mis aitavad neil säilitada pinnase kõrget toitainete sisaldust. Niitmise ja karjatamise lõppemisel hakkavad vohama võsataimed. Erinevatel lamminiitudel on kinnikasvamise tempo erinev, sõltudes peamiselt üleujutuste regulaarsusest ja kestvusest. Kinnikasvamise tulemusena kaob lamminiitudele iseloomulik avatus, mis omakorda põhjustab lamminiitudele tüüpiliste liikide ja koosluste hävimise. Võrrelduna teiste poollooduslike kooslustega on lamminiitude taimestik lopsakas kuid suhteliselt liigivaene. Lamminiidud on analoogselt rannaniitudega paljude lindude jaoks rändeageks toitumiskohaks. Kuigi ka lamminiitude linnustikus moodustavad põhiosa liikidest kurvitsalised, on see liigiliselt koosseisult rannaniitudest ja alvaritest erinev. Lamminiitudele on iseloomulikeks liikideks tikutaja (*Gallinago gallinago*), kiivitaja (*Vanellus vanellus*), rukkirääk (*Crex crex*), suurkoovitaja (*Numenius arquata*), rohunepp (*Gallinago media*), mustsaba-vigle (*Limosa limosa*), tutkas (*Philomachus pugnax*), soo-loorkull (*Circus pygargus*), roo-loorkull (*Circus aeruginosus*) ja paljud ujupardid.

Iseloomulikke pesitsejaid on kokku umbes 30 liiki.

2.10 6510 Aas-rebasesaba ja ürt-punanupuga niidud

Tegu on üldjuhul kultuuristatud liigirikaste rohumaadega, millede geobotaaniline väärtus on väike. Sellesse elupaigatüüpi võib olla määratud ka pikemat aega söötis olnud põlde, mille looduslikkus on taastumas. Sarnaselt serva-kõrgrohustutega võib see kasvukohatüüp olla eelkõige väärtuslik puhvertsoonina väärtuslikumate elupaikade vahel või ümber.

2.11 6530 *Puisniidud

Puisniidud on regulaarselt niidetava rohustuga hõredad looduslikud puistud. Puistu võib esineda hõredamalt või tihedamalt, kuid iseloomulik on niidukamara esinemine. Kaasajal pakuvad puisniidud erilist huvi seoses nende rohustu kõrge liigirikkusega. Lubjarikastel puisniitudel leidub tavaliselt üle 50 soontaimeliigi ruutmeetril, mis on tunduvalt rohkem kui üheski teises metsavööndi taimekoosluses. Kuuel Lääne-Eesti puisniidul on kirjeldatud enam kui 60 liiki ruutmeetril, sealhulgas Laelatu puisniidul kuni 76. Puisniitude liigirikkuse põhjustavad eelkõige regulaarne ja pikka aega kestnud niitmine, väga oluline on ka puu- ja põõsarinde asetuse ruumiline ebahühtlus. Metsa ja niidu komplekskoosluses leiavad endale kasvukoha nii metsa- kui niiduliigid, sh. mitmed haruldased käpaliseliigid (*Cypripedium calceolus*, *Cephalanthera rubra*, *C. longifolia*, *Ophrys insectifera*, *Orchis militaris*, *O. ustulata* jt). Rikkalik on ka puisniitude seenestik ja loomastik. Selle elupaigatüübi puhul on oluline hinnata mitte niivõrd puurinde liituvust, mis võib varieeruda liigirikastel puisniitudel 0,2st isegi kuni 0,9ni, vaid oluliseks metsa ja puisniitu eristavaks tunnuseks on niidukamara olemasolu puisniidul.

2.12 9070 Puiskarjamaad

Puiskarjamaad on regulaarselt karjatatavad hõreda puistuga alad, mis struktuurilt sarnanevad puisniitudele, kuid on väiksema liigirikkusega tänu loomade valikulisele rohhtaimede söömisele ja tallamisele. Puiskarjamaad, mida lisaks karjamaadele ka aeg-ajalt üle niidetakse, on reeglina liigirikamad kui ainult karjatamise abil majandatavad alad.

2.13 Poldrid

Poldrid on kunstlikud, inimtekkelised elupaigad, mis on kujunenud soostunud lammialade kuivendamisel. Seega ei saa poldreid sisuliselt poollooduslikeks kooslusteks lugeda. Taimkatteline väärtus on neil aladel väike, kuigi taimestik võib sarnaneda luhaniidu omaga, poldritelt võib leida ka kaitsealuseid taimi nagu balti sõrmkäpp, kahkjaspunane sõrmkäpp, suur käöpõll, künnapuu, ahtalehine ängelhein ja kahelehine käokeel. Eelkõige on polder oluline veelindude ja kurvitsaliste peatus- ja pesitsuspaik. Poldritel pesitsevad ja rändavad arvukalt mitmed ohustatud ja kaitsealused linnuliigid. Pesitsejatest on linnukaitselisest aspektist olulisemad liigid rukkirääk, mustviires ja väikekajakas. Läbirändajatest on tähtsamad liigid sookurg ja suur-laukhani. Räpina poldri mullaelustik on nii liigilise koosseisu kui ka ohtruse poolest üldjoontes sarnane mujal Eestis leiduvate luhaniitude mullaelustikuga. Vihmaussikooslused on siin suhteliselt arvukad ja liigirohked, eriti kuivematel ja majandatavatel aladel. Linnualana säilitavad poldrid väärtuse, kui neid majandatakse sarnaselt luhaniitudega.

3. HUVIGRUPID

Tabel 1. Hoiualal olevad huvirühmad ning nende peamised huviobjektid.

HUVIRÜHM	HUVID	Probleemid
Maaomanikud	Maaomanikud on eelkõige huvitatud oma vara võimalikult kasumlikust majandamisest.	Suurimat rahalist tulu annab paraku maade müük ja ehitustegevus, mitte traditsiooniline põllumajandus.
Ümbruskonna elanikud	Kohalikud elanikud on huvitatud võimalikult laiaast tegevusvabadusest. Nende sooviks on vabalt karja- ja heinamaadel korjata seeni ja marju, lilli ja oksa.	Kaitsealuste liikide osas on vaja teavitada nende korjamise ebaseaduslikkusest ning heinamaadel võib probleeme tekitada tallamine.
Puhkajad	Peamiselt huvitatud väikestest liikumispiirangutest, samuti heast juurdepääsetavusest ja korralike puhkekohtade olemasolust.	Heinamaadel ja loopealsetel võib probleeme tekitada tallamine ja parkimine, samuti prügiga risustamine. Heade juurdepääsuteede ja puhkerajatiste loomine võib vähendada niitude pindala.
Loodusteadlased	Loopealsed ja puisniidud on juba ammu loodusteadlasi huvitanud oma erakordse liigirikkuse poolest.	Teadustegevus ja seire tuleb kooskõlastada kaitseala valitsejaga.
Keskkonna- ja looduskaitse-organisatsioonid	Huvitatud liigirikkuse ja maastikuliste väärtuste säilimisest	Rahastamise katkendlikkus või lakkamine, hooldustöötajate leidmine.
Põllumajandus- tootjad ja -organisatsioonid	Huvitatud toetuste saamisest, ka võimalikult intensiivsest majandamisest	Toetuste saamise tingimused ei taga alati loodusväärtuste säilimist. Intensiivse põllumajandustootmise eelistamine.
Jahimehed	Ulukite arvukuse reguleerimine hoiualade territooriumil, ulukite seire.	Liigne metssigade rohkus võib põhjustada niidukoostele suurt kahju.
Riik	Huvitatud rahvusvaheliste kohustuste täitmisest.	Trahvid loodusväärtuste hävimisel.

4. ÜLDISED TEGEVUSED

Poollooduslikel kooslustel ei tohi künda ega külvata. Samuti on keelatud väetamine, põllumajanduskemikaalide ja kasvuregulaatorite kasutamine ning kuivendamine.

Niitmine on poollooduslikel niitudel lubatud peale lindude pesitsusaja lõppemist servast serva või keskelt lahku meetodil. Niitmise lõpptähtaega ei ole mõistlik sätestada, sest see võib aastati varieeruda sõltuvalt ilmastikust. Maha niidetud hein tuleb kokku koguda ja niidult ära vedada. Kuivi rohumaid võib niita üle aasta (eriti väheproduktiivsete ja kuivade alade puhul ka harvem). Vahetult peale ala taastamist tuleb siiski niita igaaastaselt. Kahel kuni kuuel aastal pärast niiduala taastamist (võsaraiet) võib niitmistõid teha rootorniidukiga, hiljem lattniidukiga. Rootorniidukit võib eelistada niiskematel aladel, kus rohustus domineerivad suured tarnad ja erinevad mättad. Rootorniiduki kasutamist võiks vältida aladel, kus kasvab rohkelt käpalisi. Niitmise ajal ei tohi niidukamarat kahjustada.

Poollooduslike koosluste hooldamisel tuleb arvestada liikide tegevuskavade nõudeid. Kas konkreetsel alal eelistada liigilise koosseisu ja liigirikkuse või pigem maastikuliste väärtuste säilitamist, jääb kaitse korraldaja otsustada, kuid üldjuhul võiks eelistada liigikaitset.

Karjatamine tuleb hoida suhteliselt madala intensiivsusega, soovitatav on karjatada erinevaid koduloomi (hobused, lambad, veised) samal alal. Alade karjatamiskoormuse ja -vajaduse üle tuleks otsustada igal aastal uuesti, sõltuvalt ilmastikutingimustest. Ei ole lubatud koha peal loomade lisa söötmine.

Varem võsastunud või metsastunud aladel, samuti juhul kui karjatamisest ei piisa ala võsastumise ärahoidmiseks, tuleb tegeleda raie ja harvendamisega, kuid kinni tuleb pidada raierahust lindude pesitsemise ajal. Puisniitudel võib taastamistööd teha ajavahemikul oktoobrist maini. Võimalikult suurel määral tuleks säilitada puisniitude ajaloolist struktuuri ja koosseisu (jätta alles laialehised lehtpuud, säilitada vanad puisniidupuud).

Niitmine on tingimata vajalik järgmistes elupaigatüüpides: lubjavaesel mullal esinevad liigirikkad niidud (6270), lamminiidud (6450), puisniidud (6530).

Karjatamine on tingimata vajalik (ka siis, kui niitmine on võimalik) järgmistes elupaigatüüpides: rannaniidud (1630) ja puiskarjamaad (9070). Võimalusel tuleks siiski ka neid alasid vähemalt mõne aasta tagant üle niita.

Ülejäänud elupaigatüüpides tuleks niitmise/karjatamise vahekorda määratleda võimalustest sõltuvalt, eelistades koosluste; lubjarikkal mullal esinevad kuivad niidud (6210), sinihelmikakooslused (6410), niiskuslembesed kõrgrohustud (6430), aas-rebasesaba ja ürt-punanupuga niidud (6510) puhul niitmist.

Karjatamiskoormused ei pruugi sõltuda mitte niivõrd koosluse tüübist kui konkreetse koosluse viljakusest ja seisundist. Keskmise optimaalne karjatamiskoormus on antud elupaigatüüpides järgmine (siiski tuleks sõltuvalt aasta sademete hulgast koormust igaaastaselt korrigeerida):

Rannaniidud (1630) – 0,4-1,3 loomühikut* hektari kohta. Suurema koormusega karjatamisel tuleks karjatamist alustada 15. juulist. Eelistada tuleks veiste, hobuste ja lammaste läbisegi karjatamist, karjatamise tulemusena peab vähemalt pool karjatatavast alast olema madalmurune.

Kuivad nõmmed (4030) – 0,5 lü/ha. Eelistatavalt karjatada lammaste või noorloomadega.

Kadastikud (5130) – karjatamiskoormus sõltub kadastiku katvusest ja pinnase viljakusest (0,2 – 1 lü/ha).

Lubjarikkal mullal esinevate kuivad niidud (6210) – 0,2 – 1,2 lü/ha, eelistatavalt lambad. Hea oleks alustada karjatamist suve teisest poolest, kui käpalised on õitsemise lõpetanud.

Lubjavaesel mullal esinevate liigirikkad niidud (6270) – karjatamiskoormus sõltub pinnase viljakusest ja niitmisintensiivsusest, kuid peab jääma vahemikku 0,2 – 1,2 lü/ha.

Lood (alvarid – 6280) – loopealse hooldamisel tuleb karjatada (eelistatult lammastega) koormusega 0,2–1,0 lü/ha

□ Ühele loomühikule (lü) vastab:

- 1) üks täiskasvanud veis või hobune;
- 2) kaks mullikat või sälgü;
- 3) kolm vasikat või varssa;
- 4) viis lammast või kitse.

Sinihelmikakooslused (6410), lamminiidud (6450), aas-rebasesaba ja ürt-punanupuga niidud (6510) – karjatamiskoormus sõltub pinnase viljakusest ja niitmisintensiivsusest, kuid peab jääma vahemikku 0,2 – 1,0 lü/ha, 6510 puhul kuni 1,2 lü/ha.

Puisniidud (6530) – puisniitudel oleks soovitatav karjatamist vältida või karjatada madala intensiivsusega sügisel peale niitmist ja heina koristamist. Niitmisjärgsel karjatamisel ei tohi ületada karjatamiskoormust 0,5 lü/ha;

Puiskarjamaad (9070) – karjatamiskoormus sõltub pinnase viljakusest ja niitmisintensiivsusest. Puiskarjamaa hooldamisel tuleb tagada puistu liituvus vähemalt 0,2, karjatada koormusega 0,3–1,0 lü/ha, vajadusel hõrendada puistut ja põõsastikku.

5. KAITSETEGEVUSTE PRIORITISEERIMINE

Selles kaitsekorralduskavas käsitleval 171 hoiualal on eksperthinnangu alusel kokku 10 584 ha poollooduslike rohumaid.

Elupaigatüübid võib jagada erinevatesse prioriteetsusklassidesse. Looduskaitseks kõige väärtuslikumateks võib lugeda elupaigatüüpe rannaniidud (1630), lubjarikkal mullal esinevate kuivade niitude (*oluliste orhideede kasvualade - 6210), arurohumaad 6270, looniidud 6280, lamminiidud 6450, puisniidud 6530 ja –karjamaad 9070, teise prioriteetsusklassi võib paigutada elupaigatüübid kuivad nõmmed (4030) ja kadastikud (5130), mis on looduskaitseks väärtuslikud, kuid võivad säilida pikemat aega ka ilma inimese kaasabita. Kolmandasse klassi jäävad need elupaigatüübid, mis looduskaitseks Eesti jaoks suurt väärtust ei oma, kuid mis on olulised puhveraladena – 6410, 6430, 6510. Eraldi rühma moodustavad poldrid, mis omavad väärtust lindude elupaigana ja võrdsustatakse II prioriteetsusklassiga.

Kõik poollooduslikud kooslused võib jagada ka ülikõrge ja kõrge väärtusega, hästi säilinud aladeks (vastavalt A ja B kategooria) ning taastamist vajavateks või mitte nii hästi säilinud niitudeks (C kategooria). A kategooria niidualasid on kokku 6950 ha, B kategooria omasid 10906 ha ja C kategooria niidualasid 14139 ha. Poldrite pindala hoiualadel on 1592 ha. Erinevate prioriteetsusklasside ja kategooriatega niidualade jagunemine elupaigatüüpide vahel on toodud tabelis 2. Poollooduslike koosluste esinemisalade looduskaitseks väärtused on kantud elektroonilisele kaardikihile.

Tabel 2. Kaitsekorralduskavas käsitletavatel hoiualadel esinevate poollooduslike koosluste pindalad elupaigatüüpide ja väärtuskategooriate kaupa.

Elupaigatüübi kood	A kategooria (ha)	B kategooria (ha)	C kategooria (ha)	Kokku (ha)
I prioriteet				
1630	2462	3107	3647	9216
6210	289	276	893	1458
6270	92	518	471	1081
6280	1890	1691	2299	5880
6450	295	1123	592	2010
6530	666	913	1488	3067
kokku	5694	7628	9390	22712
II prioriteet				

4030	6	54	7	67
5130	296	1645	668	2609
9070	352	794	836	1982
polder			1592	1592
kokku	654	2493	3103	6250
III prioriteet				
6410	581	308	242	1131
6430	2	411	549	962
6510	19	66	909	994
kokku	602	785	1700	3087
I, II, III kokku (ha)	6950	10906	14193	

Alljärgnevas tabelis prioritseeritakse tegevused kahte tähtsusklassi.

1. tähtsusklassi tegevused teostatakse esmajärjekorras, siia kuuluvad tegevused, mis on:
 - poollooduslike koosluste säilimiseks hädavajalikud;
 - vajalikud rahvusvahelistest kokkulepetest tulenevate kohustuste täitmiseks.
2. tähtsusklassi kuuluvad tegevused, mis on:
 - väärtusi taastavad;
 - aitavad kaasa poollooduslike koosluste säilimisele.

Tabel 3. Kaitsetegevused

VÄÄRTUS	KAITSE-EESMÄRK	OHUTEGURID	TEGEVUSED
Loodusdirektiivi elupaigatüüp rannaniidud (1630)	Rannaniitude kui kaitsealuste liikide elupaiga säilitamine ning nende pindala suurendamine	Roostumine; ehitustegevus; tallamine, (reguleerimata külastamine, mootorsõidukitega liiklemine väljaspool radu); pinnase täitmine või teisaldamine; ebasobivate majandamismeetodite kasutamine; prahistamine; kuivendamine.	Karjatamine – 1; Karjaaedade rajamine – 1; Ehitustegevuse piiramine – 1; Võsaraie – 2; Niitmine – 2; Roostiku tõrjumine – 2; Järelevalve – 2;
Loodusdirektiivi elupaigatüüp kuivad nõmmed (4030)	Haruldaste liikide elupaiga ja maastikulise mitmekesisuse säilimine	Kinni kasvamine; prahistamine; kohati tallamine.	Karjatamine – 2; Niitmine – 2; Järelevalve – 2;
Loodusdirektiivi elupaigatüüp kadastikud	Kadastike säilimine maastikes	Ehitustegevus; Kontrollimatu raie (suuremate ja paremate eksemplaride	Ehitustegevuse piiramine – 2; Karjatamine – 2;

VÄÄRTUS	KAITSE-EESMÄRK	OHUTEGURID	TEGEVUSED
(5130)		väljaraiumine); võsastumine lehtvõsaga; kulu põletamine; prahistamine;	Järelevalve – 2; Harvendamine – 2.
Loodusdirektiivi elupaigatüüp lubjarikkal mullal esinevad kuivad niidud (6210)	Haruldaste liikide elupaiga ja maastikulise mitmekesisuse säilimine	Ehitustegevus; võsastumine; ebasobivate majandamismeetodite kasutamine; kulu põletamine; prahistamine;	Niitmine – 1; Karjatamine – 1; Järelevalve – 2.
Loodusdirektiivi elupaigatüüp lubjavaesel mullal esinevate liigirikkad niidud (6270)	Elupaiga säilimine	Ehitustegevus; väetamine; kündmine;	Niitmine – 1; Karjatamine – 2; Järelevalve – 2;
Loodusdirektiivi elupaigatüüp lood (alvarid – 6280)	Haruldaste ja omapäraste koosluste säilimine	Kinnikasvamine; ehitustegevus;	Karjatamine – 1; Järelevalve – 2.
Loodusdirektiivi elupaigatüüp Sinihelmika-kooslused (6410)	Elupaiga säilimine	Väetamine; kündmine; kuivendamine.	Niitmine – 1; Karjatamine – 2; Järelevalve – 2.
Loodusdirektiivi elupaigatüüp niiskuslembesed kõrgrohustud (6430)	Külgnevate elupaikade kaitse, turvalise võrgustiku loomine	Võsastumine, kinnikasvamine; kuivendamine	Niitmine – 2; Karjatamine – 2; Järelevalve – 2;
Loodusdirektiivi elupaigatüüp lamminiidud (6450)	Elupaiga säilimine, kaitsealuste (eelkõige linnu-) liikide kaitse	Võsastumine, kinnikasvamine; roostumine; kulu põletamine; kuivendamine; pinnase täitmine või teisaldamine; ebasobivate majandamismeetodite kasutamine.	Niitmine – 1; Võsaraie – 2; Järelevalve – 2;
Loodusdirektiivi elupaigatüüp aas-rebasesaba ja ürt-punanupuga niidud (6510)	Elupaiga säilimine	Võsastumine, kinnikasvamine.	Niitmine – 2; Karjatamine – 2; Järelevalve – 2;

VÄÄRTUS	KAITSE-EESMÄRK	OHUTEGURID	TEGEVUSED
Loodusdirektiivi elupaigatüüp puisniidud (6530)	Elupaiga ja selle liigirikkuse, ning endis-Eestile iseloomulike maastike säilimine	Võsastumine, kinnikasvamine;	Niitmine – 1; Puistu harvendamine – 2; Lehisvihtade valmistamine – 2; Järelevalve – 2;
Loodusdirektiivi elupaigatüüp puiskarjamaad (9070)	Elupaiga ja maastiku säilimine	Võsastumine, kinnikasvamine.	Karjatamine – 1; Karjaaedade rajamine – 1; Puistu harvendamine – 2; Niitmine – 2; Järelevalve – 2;
Poldrid	Elupaiga säilimine kaitsealustele jt. linnuliikidele	Võsastumine, kinnikasvamine; Ehitustegevus	Niitmine – 1; Järelevalve – 2;

6. KAITSE KORRALDAMINE, VALITSEMINE JA JÄRELEVALVE

Hoiualasid valitsevad kohalikud keskkonnateenistused, kes lähtuvad oma otsuste tegemisel Riikliku Looduskaitse Keskuse arvamusest. Vajalikke majandustegevusi korraldab Riiklik Looduskaitsekeskus koostöös maaomanikega, kusjuures igal aastal kontrollitakse poollooduslike koosluste hooldamiseks ja taastamiseks sõlmitud lepingute täitmist. Tõhus, ennetavat laadi järelevalve teostatakse koostöös Keskkonnainspeksiooniga.

7. TULEMUSLIKKUSE HINDAMINE, SEIRE

Seiret korraldab Riiklik Looduskaitsekeskus. Uuringute ja seire käigus järgitakse ja hinnatakse hoiualadel toimuvaid protsesse ning need on aluseks kaitsekorraldusmeetmete tulemuslikkuse hindamisel. Vajalik on iga viie aasta järel läbi viia tulemuslikkuse seire vastava ala sõltumatu eksperdi poolt. Kaitsekorraldus on tõhus juhul, kui on tagatud kaitseväärtuste säilimine, taastumine või lisandumine vastavalt püstitatud kaitse-eesmärkidele.

8. KAITSEKORRALDUSKAVA UUENDAMINE

Sõltuvalt inventuuridest ja teadusuuringutest tulenevatest ettepanekutest ning tulenevalt esialgse kaitsekorralduskava üldisest iseloomust, tuleb täiendada kaitsekorralduskava planeeritavate tööde ning eelarve tabelite osas hiljemalt aastaks 2010. Uued tööd ning maksumused tuleb planeerida perioodiks 2011-2015. Järgmist kaitsekorralduskava tuleb ette valmistada pidevalt käesoleva kaitsekorralduskava täitmise ajal. Järgmise kaitsekorralduskava koostamise aluseks on käesoleva kava täitmise analüüs – kava alusel tehtud tööde dokumentatsioon, kava täitmise käigus tehtavate teadusuuringute ja seire tulemused ning nende põhjal teostatud tulemuslikkuse kontrolli hinnangud.

9. EELARVE

Eelarve koostamisel on lähtutud tariifidest, mis on kinnitatud keskkonnaministri määrusega nr 62 (1.06.2004) ja täiendatud määrusega nr 53 (21.08.2007) „Loodushoiutoetuse taotlemise, taotluse läbivaatamise ja toetuse maksmise kord, nõuded toetuse maksmiseks ja toetuse määrad” ning põllumajandusministri määrusega nr 62 (20.04.2007).

Selle järgi on loodushoiutoetuse määrad järgmised:

“(1) Kaitsealal, hoiualal või püsielupaigas asuvate poollooduslike koosluste, mis ei asu Natura 2000 võrgustiku alal või asuvad määruse lisas 5 toodud kaartidel¹ märgitud projektialal hooldamiseks antavad toetuse määrad on:

1) Natura 2000 võrgustiku alal asuva puisniidu hooldamine	3600 kr/ha;
2) puisniidu, mis ei asu Natura 2000 võrgustiku alal, hooldamine	3100 kr/ha;
3) Natura 2000 alal asuva rannaniidu, loopealse, lamminiidu, soostunud niidu, sooniidu, puiskarjamaa, aruniidu, LKS § 69 punktis 1 nimetatud linnualal asuva poldri niidu hooldamine	2800kr/ha;
4) rannaniidu, loopealse, lamminiidu, soostunud niidu, sooniidu, puiskarjamaa, aruniidu, mis ei asu Natura 2000 alal, hooldamine	2300kr/ha.”;

2) paragrahvi 2 täiendatakse lõikega 1¹ järgmises sõnastuses:

“(1¹) Kaitsealal, hoiualal või püsielupaigas asuvate poollooduslike koosluste taastamiseks antavad toetuse määrad on:

1) niidu või loopealse puhastamine hõredast võsast (liituvusega 0,2–0,4), kui võsa on:

a) kuni 1,5 m kõrgune	2800 kr/ha;
b) üle 1,5 m kõrgune	3900 kr/ha;

2) niidu või loopealse puhastamine keskmise tihedusega võsast (liituvusega 0,5–0,7), kui võsa on:

a) kuni 1,5 m kõrgune	3600 kr/ha;
b) üle 1,5 m kõrgune	5300 kr/ha;

3) niidu või loopealse puhastamine tihedast võsast (liituvusega 0,8–1), kui võsa on:

a) kuni 1,5 m kõrgune	5000kr/ha;
b) üle 1,5 m kõrgune	6800 kr/ha;

4) puisniidul ja puiskarjamaal puurinde liituvuse vähendamine puistu grupilise struktuuri taastamise eesmärgil:

a) 1 kuni 2 liituvusastme võrra 2500 kr/ha;

b) 3 kuni 4 liituvusastme võrra 3900 kr/ha;

poollooduslikel kooslustel loomade selle korra kohaseks karjatamiseks vajalike tarade ehitamine iga viie aasta järel 15 kr/m;

6) rannaniidu või lamminiidu tihedast pilliroost puhastamine, ebatasase või mätastunud lamminiidu, soostunud niidu või sooniidu niitmine koos kuni 1,5 meetri kõrgusest hõredast võsast puhastamisega 3600kr/ha.”;

Eelarve koostamiseks jagati elupaigatüübid erinevatesse prioriteetsusklassidesse (p 5, tabel 2). **Esimese prioriteetsusklassi** elupaigatüüpide **A kategooria** esinemisalade hooldamiseks kuluks aastas praeguste määrade alusel **13,6-16,5 miljonit krooni aastas**, **B kategooria** esinemisalade hooldamiseks **18,3-22 miljonit krooni aastas**, C kategooria esinemisalade taastamiseks 25,8-59,5 miljonit krooni aastas.

Teise prioriteetsusklassi elupaigatüüpide **A kategooria** esinemisalade hooldamiseks kuluks **1,5 miljonit krooni aastas**, **B kategooria** esinemisalade hooldamiseks **6,7-14,6 miljonit krooni aastas** ja C kategooria esinemisalade taastamiseks 4 kuni 7,85 miljonit krooni aastas. **Poldrite hooldamiseks kuluks 4,46 miljonit krooni aastas.**

Kolmandasse klassi elupaigatüüpide kuluks umbes 11 miljonit krooni aastas.

Tabel 4. 117 hoiuala poollooduslike koosluste hooldamise ja taastamise maksumus aastas

Elupaiga- tüüp	Määrad (EEK)				Hooldamine						Taastamine		
	Hooldamine		Taastamine		A kategooria			B kategooria			C kategooria		
	min	max	min	max	Pindala (ha)	summa min (EEK)	summa max (EEK)	Pindala (ha)	summa min (EEK)	summa max (EEK)	Pindala (EEK)	summa min (EEK)	summa max (EEK)
I prioriteet													
1630	2300	2800	2800	6800	2462	5 662 600	6 893 600	3107	7 146 100	8 699 600	3647	10 211 600	24 799 600
6210	2300	2800	2800	6800	289	664 700	809 200	276	634 800	772 800	893	2 500 400	6 072 400
6270	2300	2800	2800	6800	92	211 600	257 600	518	1 191 400	1 450 400	471	1 318 800	3 202 800
6280	2300	2800	2800	6800	1890	4 347 000	5 292 000	1691	3 889 300	4 734 800	2299	6 437 200	15 633 200
6450	2300	2800	2800	6800	295	678 500	826 000	1123	2 582 900	3 144 400	592	1 657 600	4 025 600
6530	3100	3600	2500	3900	666	2 064 600	2 397 600	913	2 830 300	3 286 800	1488	3 720 000	5 803 200
					kokku	13 629 000	16 476 000		18 274 800	22 088 800		25 845 600	59 536 800
II prioriteet													
4030	2300	2800	2800	6800	6	13 800	16 800	54	151 200	367 200	7	19 600	47 600
5130	2300	2800	2800	6800	296	680 800	828 800	1645	4 606 000	11 186 000	668	1 870 400	4 542 400
9070	2300	2800	2500	3900	352	809 600	985 600	794	1 985 000	3 096 600	836	2 090 000	3 260 400
					kokku	1 504 200	1 831 200		6 742 200	14 649 800		3 980 000	7 850 400
polder		2800			1592	4 457 600							
III prioriteet													
6410	2300	2800	2800	6800	581	1 336 300	1 626 800	308	708 400	862 400	242	677 600	1 645 600
6430	2300	2800	2800	6800	2	4 600	5 600	411	945 300	1 150 800	549	1 537 200	3 733 200
6510	2300	2800	2800	6800	19	43 700	53 200	66	151 800	184 800	909	2 545 200	6 181 200
					kokku	1 384 600	1 685 600		1 805 500	2 198 000		4 760 000	11 560 000

10. KASUTATUD JA TÄIENDAV KIRJANDUS

- Jürgens, Katrin, Marek Sammul. 2004. KIK 2003.a. Metsanduse programmi projekti nr. 6 allprojekt: Bioloogilise mitmekesisuse seisukohast väärtuslike metsaga seotud poollooduslike koosluste majandamisjuhiste väljatöötamine. Lõpparuanne.
- Ehrlich, Üllas. 2006. poollooduslike koosluste hooldamise ja taastamise maksumus ning võrdlus kehtivate toetusmääradega. Keskkonnaministeerium.
- Kukk, Toomas, Kalevi Kull. 1997. Puisniidud. – Estonia Maritima 2: 1249.
- Kukk, Toomas (koostaja ja toimetaja). 2004. Pärandkooslused. Õpik-käsiraamat. Pärandkoosluste Kaitse Ühing.
- Leito, Aivar, Riho Kinks, Tarmo Evestus (koostajad). 2004. Räpina poldri linnuhoiuala 2004. a. inventuuride kokkuvõte. Põlvamaa keskkonnateenistus.
- Paal, Jaanus. 2000. Loodusdirektiivi elupaigatüüpide käsiraamat. Tartu.
- Rannap, Riinu, Lars Briggs, Kaja Lotman, Ilona lepik, Voldemar Rannap (koostajad). 2005. Rannaniitude hooldus. LIFE-Nature projekt “Rannaniitude kaitse korraldamine Eestis” 2001-2004. Tallinn
- Sammul, Marek, Toomas Kukk. 2000. Nedrema puisniidu kaitsekorralduskava 2000-2004. Pärandkoosluste Kaitse Ühing, Tartu.
- Talvi, Tiina. 2001. Poollooduslikud kooslused. Ökoloogiliste tehnoloogiate keskus.

LISA 1. Kaitsekorralduskavas käsitletavate hoiualade nimekiri

	Hoiuala nimi	Maakond	ala kogu- pindala (ha)	sh poolloodusli- ke elupaikade ja poldrite pindala (ha)
1	Abruka	SAAREMAA	551	388
2	Andressaare	JÕGEVAMAA	4	2
3	Angasilla	RAPLAMAA	272	79
4	Arupealse	IDA-VIRUMAA	7	4
5	Asva	SAAREMAA	63	50
6	Atsalama	IDA-VIRUMAA	9	4
7	Audru poldri	PÄRNUMAA	701	564
8	Avaste	PÄRNUMAA	1041	319
9	Ehmja-Turvalepa	LÄÄNEMAA	2114	70
10	Eoste	PÕLVAMAA	24	18
11	Haavakannu	LÄÄNE-VIRU- MAA	780	291
12	Hirmuste	HIIUMAA	38	21
13	Hundilundi	RAPLAMAA	50	17
14	Jaandi	SAAREMAA	14	9
15	Jaani	SAAREMAA	6	6
16	Jalgsema	JÄRVAMAA	41	21
17	Järise	SAAREMAA	1053	131
18	Järni	LÄÄNE-VIRU- MAA	99	63
19	Kaarma	SAAREMAA	72	62
20	Kaarmise	SAAREMAA	255	52
21	Kaasiku	JÕGEVAMAA	4	6
22	Kaberla	HARJUMAA	52	44
23	Kahtla-Kübas- saare	SAAREMAA	13440	1999
24	Kaisma	PÄRNUMAA	2568	86
25	Kalvi	IDA-VIRUMAA	26	17
26	Kangruaadu	LÄÄNEMAA	26	9

27	Kapa	LÄÄNEMAA	17	10
28	Karala-Pilguse	SAAREMAA	2538	546
29	Karitsu	RAPLAMAA	28	14
30	Karjatsimere	LÄÄNEMAA	87	48
31	Karuse-Linnuse	LÄÄNEMAA	411	7
32	Kasemetsa	SAAREMAA	8	6
33	Kasti lahe	SAAREMAA	3726	553
34	Kaugatoma-Lõu	SAAREMAA	4155	274
35	Kaunispe	SAAREMAA	126	98
36	Kihnu	PÄRNUMAA	1096	579
37	Kingli	SAAREMAA	515	489
38	Kohatu	RAPLAMAA	465	131
39	Koiva-Mustjõe luha	VALGAMAA	533	15
40	Konuvere	RAPLAMAA	123	45
41	Koorunõmme	SAAREMAA	2405	33
42	Kotlandi	SAAREMAA	74	30
43	Kuke-Kiili	LÄÄNEMAA	876	78
44	Kura kurgu	SAAREMAA	188800	216
45	Kuri-Hellamaa	HIIUMAA	57	18
46	Kurtna-Vilivere	HARJUMAA, RAPLAMAA	53	31
47	Kuusiku	RAPLAMAA	121	60
48	Kõinastu	SAAREMAA	326	291
49	Kõpu-Vaessoo	HIIUMAA	142	66
50	Kõrgessaare- Mudaste	HIIUMAA	2856	450
51	Käntu-Kastja	LÄÄNEMAA, RAPLAMAA	2966	567
52	Küdemä	SAAREMAA	21	19

53	Küdemalahe	SAAREMAA	4431	165
54	Laasi	SAAREMAA	9	7
55	Laasu	SAAREMAA	33	33
56	Laidunina	SAAREMAA	84	69
57	Laiküla	LÄÄNEMAA	1086	409
58	Lannasmaa	SAAREMAA	14	14
59	Lasila	LÄÄNE-VIRU- MAA	307	67
60	Lasva tammiku	VÕRUMAA	19	8
61	Lavassaare	PÄRNUMAA	8599	165
62	Lepakose	VILJANDIMAA	27	13
63	Lihula	PÄRNUMAA	99	57
64	Liigalaskma- Orinõmme	SAAREMAA	335	225
65	Limu raba	HARJUMAA	30	12
66	Lindi	PÄRNUMAA	493	23
67	Lindmetsa	SAAREMAA	34	20
68	Luhastu	HIIUMAA	104	22
69	Luiste	LÄÄNEMAA, RAPLAMAA	282	46
70	Luitemaa	PÄRNUMAA	1702	5
71	Lüübnitsa	PÕLVAMAA	1542	37
72	Madise	SAAREMAA	5	3
73	Maidla-Iganõm- me	RAPLAMAA	328	10
74	Marimetsa- Õmma	HARJUMAA, LÄÄNEMAA, RAPLAMAA	793	219
75	Metsapoole	PÄRNUMAA	60	53
76	Mullutu-Loode	SAAREMAA	5194	1547
77	Mõisaküla panga	LÄÄNEMAA	6	3
78	Mäe	SAAREMAA	42	21
79	Määru	JÄRVAMAA	8	8
80	Nihatu	SAAREMAA	50	42
81	Nurtujõe	RAPLAMAA	27	6
82	Nõmmküla	SAAREMAA	136	120
83	Nõva-Osmus- saare	LÄÄNEMAA	21980	202

84	Nässuma	SAAREMAA	273	224
85	Nätsi-Võlla	PÄRNUMAA	758	36
86	Oidrema	PÄRNUMAA	35	29
87	Oina	SAAREMAA	100	48
88	Otepää	VALGAMAA	361	121
89	Paatsa	SAAREMAA	99	93
90	Padinasaare	JÕGEVAMAA	41	17
91	Paeküla	RAPLAMAA	261	77
92	Paisumaa	RAPLAMAA	231	88
93	Pajaka-Vardi	RAPLAMAA	116	51
94	Pajumaa	SAAREMAA	7	7
95	Pakri	HARJUMAA	19020	1100
96	Palakmäe	VALGAMAA	76	53
97	Pammana	SAAREMAA	1124	161
98	Paope loo	HIIUMAA	158	97
99	Pihla-Kurisu	HIIUMAA	155	29
100	Pilkuse	RAPLAMAA	11	3
101	Piusa-Võmmorski	PÕLVAMAA, VÕRUMAA	438	198
102	Poanse	LÄÄNEMAA	311	199
103	Porsiku	LÄÄNEMAA	76	12
104	Prangli	HARJUMAA	1113	203
105	Prassi	HIIUMAA	62	5
106	Puiskarjamaa	LÄÄNEMAA	20	20
107	Põduste luha	SAAREMAA	31	27
108	Põduste-Upa	SAAREMAA	338	187
109	Põldeniidi	SAAREMAA	9	5
110	Pärlijõe luha	VÕRUMAA	40	38
111	Pärnu lahe	PÄRNUMAA	102800	256
112	Pühalepa	HIIUMAA	44	31
113	Raespa	PÄRNUMAA	244	172
114	Rahaaugu	RAPLAMAA	400	60
115	Raikküla-Paka	RAPLAMAA	92	7

116	Rajametsa	LÄÄNEMAA	15	14
117	Raju	IDA-VIRUMAA	2	1
118	Rame	LÄÄNEMAA	158	27
119	Rangu	RAPLAMAA	284	15
120	Ranna	SAAREMAA	23	21
121	Rannaniidi	SAAREMAA	299	219
122	Ranna-Põitse	SAAREMAA	227	176
123	Riksu ranniku	SAAREMAA	2177	381
124	Ruhnu	SAAREMAA	844	255
125	Räpina poldri	PÕLVAMAA	1495	843
126	Saare	LÄÄNEMAA	80	13
127	Saaremetsa	SAAREMAA	84	70
128	Salajõe	LÄÄNEMAA	55	26
129	Sandla	SAAREMAA	14	11
130	Saunja	LÄÄNEMAA	2	2
131	Seljamäe	LÄÄNE-VIRU- MAA	206	2
132	Selja-Põdra	RAPLAMAA	927	5
133	Sepa	SAAREMAA	111	48
134	Sepamaa	SAAREMAA	60	31
135	Siiksaare- Oessaare	SAAREMAA	1510	269
136	Sonni	RAPLAMAA	13	12
137	Sulu	RAPLAMAA	253	80
138	Sutu lahe	SAAREMAA	2141	406
139	Suureranna	HIIUMAA	247	153
140	Sõmeri	PÄRNUMAA	361	239
141	Tagajõe	IDA-VIRUMAA	143	73
142	Tagamõisa	SAAREMAA	7889	682
143	Tahu	LÄÄNEMAA	9	4
144	Tahula-Reo	SAAREMAA	579	203
145	Tammese	SAAREMAA	91	68

146	Tehumardi nõmme	SAAREMAA	22	6
147	Tudre	JÄRVAMAA	60	37
148	Tuhu	LÄÄNEMAA	210	72
149	Tumala	SAAREMAA	150	42
150	Tõnija	SAAREMAA	191	118
151	Türi-Karjaküla	JÄRVAMAA	94	69
152	Uustalu	SAAREMAA	10	5
153	Uustlamma	SAAREMAA	12	12
154	Vahastu mõisa	RAPLAMAA	11	4
155	Valgeranna	PÄRNUMAA	98	57
156	Vana-Lahetaguse	SAAREMAA	42	41
157	Vanalõve	SAAREMAA	69	8
158	Vanamõisa lahe	HIIUMAA	1482	354
159	Varbla	PÄRNUMAA	281	2
160	Vardi	RAPLAMAA	24	9
161	Vesitükimaa	SAAREMAA	250	181
162	Viilupi	HIIUMAA	30	20
163	Vilivalla	HIIUMAA	16	5
164	Võilaiu	SAAREMAA	559	492
165	Võrsna	SAAREMAA	535	279
166	Võrtsjärve	TARTUMAA, VILJANDIMAA, VALGAMAA	29270	236
167	Väikese väina	SAAREMAA	16640	2327
168	Väinamere	HIIUMAA, LÄÄNEMAA, SAAREMAA, PÄRNUMAA	173800	4134
169	Vääna	HARJUMAA	447	237
170	Österbi	LÄÄNEMAA	15	5
171	Ülgase-Saviranna	HARJUMAA	13	2